

Н.Л.Яковенко

Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство. – К.: Наук. світ, 2003. – 227 с.

Сьогодні Європа переживає складний етап свого розвитку і Велика Британія не може залишатися осторонь загальних європейських процесів. Тому авторка обрала для дослідження цікаву проблему формування та реалізації інтеграційної політики Великобританії. Бо протягом ось уже майже півстоліття політики останньої прагнуть відшукати оптимальні варіанти для реалізації європейського вибору країни. Намагання повернути колишню велич держави сьогодні є наріжним каменем у формуванні міжнародної поведінки керівництва Великої Британії. А особливість британської позиції на континенті призводить до намагання перетворити Європу на сферу політичних мрій і мету зовнішньополітичних зусиль. Ідея відновлення імперії давно вже стала предметом розгляду істориків. Британське керівництво прагне відновити своє лідерство за допомогою формування і розвитку трансатлантичних і особливо європейських об'єднань. Основна увага, безперечно, приділяється участі країни в Європейському Союзі.

Саме в цьому контексті написана рецензована праця, в якій авторка намагається проаналізувати комплекс питань функціонування політичної системи окремої держави в умовах активного та багаторівневого регіонального інтеграційного процесу, прийняття політичних і зовнішньополітичних рішень до умов часткової федералізації відносин в інтеграційному об'єднанні. Варто наголосити, що рецензована книга написана на широкій джерельній базі. Н.Яковенко використала велику кількість як парламентських, так і міжнародних документів, а також документи головних британських політичних партій, скористалася виданою мемуарною літературою, зокрема спогадами М.Тетчер, Ш. де Голля та ін.

Червоною ниткою в монографії проходить теза про постійне бажання Великобританії протягом своєї участі в європейських інтеграційних структурах уповільнити часткову централізацію спочатку в ЄЕС, а потім і в Європейському Союзі. А це, на думку авторки, не могло не створити додаткові складнощі під час формування та реалізації політики Великобританії в європейських економічних структурах. Тому Н.Яковенко не могла обійти увагою питання взаємодії внутрішньополітичного простору та зовнішньополітичних інструментів Великобританії в ході узгодження різними політичними силами умов членства країни в ЄЕС, шляхів адаптації Великої Британії до процесу поглиблення економічного співробітництва. Особливу увагу в монографії приділено дуже цікавому, на наш погляд, питанню розвитку елементів політичної інтеграції і формуванню ставлення вищезгаданих політичних фігур у цих процесах.

Важливе місце у праці відведено особливостям британської політичної культури в порівнянні з культурою континентальною, перш за все у Франції та Німеччині. Значну увагу у книзі приділено аналізу історично обумовленого специфічного ставлення до принципів делегування влади як комунітарним інститутам на чолі європейських інтеграційних структур, так і субнаціональним органам самоуправління. Тому британська сторона винятково обережно поставилася до будь-яких кроків у напрямі поглиблення політичної координації, а також подальшої розбудови інституціональної структури ЄЕС, а пізніше й ЄС.

Авторка успішно досліджує витоки закріплення особливої позиції Великобританії в європейських інтеграційних процесах, а також механізми захисту.

Причому великий інтерес викликає історичний підхід до цих досліджень. Простежуючи розвиток політики післявоєнних британських кабінетів, Н.Яковенко порівнює об'єктивні і суб'єктивні умови, в яких ця політика формувалась, яким чином і коли досягла апогею впливу в ЄЕС, коли і чому виникла криза британської особливості позиції. Все це безпосередньо пов'язується із загрозою маргіналізації країни в комунітарних структурах.

Багато місця в книзі відведено періоду 1990-х рр., коли ставлення внутрішньополітичних сил до європейської інтеграції набуло принципової, визначальної ролі під час національних та європейських виборів усіх рівнів. Це, безумовно, стало свідченням високої інтегрованості Великобританії до комунітарних інститутів та інтеграційних чинників як особливої групи у визначенні характеру й напрямку протікання внутрішньополітичних процесів.

Саме тому авторка наголошує на принциповому характері змін, яких зазнала політика Великобританії в 1990-х рр. Бо у той час у політиці країни замість єдиного вектора європейської інтеграційної політики виокремлюються функціональні комплекси, такі, як економічна співпраця, спільна зовнішня політика і політика безпеки тощо, які тісно переплітаються з іншими елементами не лише зовнішньої, а і внутрішньої політики і впливають на всі сфери життя Великобританії.

Європейська інтеграційна тема остаточно стає невід'ємною частиною політичного процесу країни. Але як у будь-якій великій справі не можна обійтися і без серйозних проблем. Так, спільна політика в галузі безпеки вже традиційно становить один із вузлів суперечностей Великобританії з її провідними партнерами в європейській інтеграції – Францією і Німеччиною. Останні, як наполегливі адвокати розбудови ефективних безпекових інструментів у рамках Європейського Союзу вступають у конфлікт із ключовими інтересами Великобританії, на яких базується її зовнішня політика, ставлячи під загрозу особливе партнерство Великобританії та Сполучених Штатів. Це партнерство є показником “особливої позиції” Великої Британії, бо для неї саме трансатлантичні структури є все ж таки на сьогоднішній день провідними в гарантуванні європейської безпеки. У книзі також розглядаються відносини Великобританії із країнами Співдружності націй – “третього кола” у знаменитій теорії британських пріоритетів сера У.Черчилля.

Спираючись на означену структуру аналізу британської політики в європейських процесах, авторка розглядає українсько-британські відносини. Н.Яковенко не лише констатує наявність збігу британських та українських інтересів у справі розширення ЄС на схід, а й визначає природу таких інтересів у Великобританії.

Разом із цим рецензована праця не позбавлена деяких вад. Слід наголосити на дещо штучному “прив'язуванні” британської політичної проблематики до України. На мою думку, наша держава найближчим часом не належатиме до зовнішньополітичних пріоритетів Сполученого Королівства і поки що не має спільних інтересів в історичному, політичному та економічному аспектах.

Крім того, авторка нерідко надто захоплюється суто політологічними підходами до вивчення проблеми, через що назване історичне дослідження має відповідне забарвлення.

Однак це не впливає на позитивну оцінку книги Н.Яковенко. Безперечно, рецензована монографія є цікавою й важливою науковою працею, що вирізняється як високим теоретичним рівнем, так і суттєвим історіографічним доробком.

В.Ю.Крушинський (Київ)